

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/231401,Pawel-Popiel-Kara-nagany-i-infamii-dla-polskich-aktorow-grajacych-w-filmie-Heimkehr.html>
27.02.2026, 22:35

Paweł Popiel: Kara nagany i infamii dla polskich aktorów grających w filmie „Heimkehr”

18 listopada 1948 r. w Warszawie rozpoczął się proces polskich aktorów, którzy zagraли w niemieckim filmie propagandowym „Heimkehr”. Produkcja była paszkwilem na Polskę i Polaków.

[Propaganda](#)

18.11

Niemiecki wyraz „Heimkehr” oznacza w języku polskim tyle co „powrót do ojczyzny”. Tak właśnie Niemiec, narodowosocjalistyczni filmowcy zatytułowali zrealizowany w 1941 r. film, przedstawiający propagandową wizję losów niemieckiej mniejszości narodowej w Polsce w 1939 r.

4 marca 1943 r. w konspiracyjnym „Biuletynie Informacyjnym” ukazało się obwieszczenie Kierownictwa Walki Cywilnej zawiadamiające, iż wyrokiem Sądu Walki Cywilnej z 3 grudnia 1942 r. na karę infamii skazani zostali byli artyści Teatru Polskiego w Warszawie: Bogusław Samborski, Józef Kondrat, Michał Pluciński i Hanna Chodakowska. Kara wymierzona została za

„(...) czynny udział w nagrywaniu filmu niemieckiego *Heimkehr* o treści propagandy antypolskiej, połączonej z lżeniem narodu i Państwa Polskiego”.

Czterej kolejni aktorzy tej samej sceny za współudział w realizacji otrzymali karę nagany. W przypadku Jerzego Pichelskiego, Franciszka Dominiaka, Józefa Woskowskiego i Stanisława Grolickiego okolicznościami łagodzącymi były: zwolnienie się ich z kontraktu, zwrot zaliczek i wycofanie z prac nad filmem. Ten sam komunikat znalazł się w nr. 3 innego podziemnego pisma „Rzeczpospolita”.

Niemiecka fantastyka

Niemiecki wyraz „Heimkehr” oznacza w języku polskim tyle co „powrót do ojczyzny”. Tak właśnie Niemiec, narodowosocjalistyczni filmowcy zatytułowali zrealizowany w 1941 r. film, przedstawiający propagandową wizję losów niemieckiej mniejszości narodowej w Polsce w 1939 r. Akcję umieszczono na Wołyniu, Polaków przedstawiono jako podstępnych i brutalnych gnębieli, Niemcy natomiast byli szlachetnymi i bezradnymi ofiarami, które tylko Adolf Hitler mógł uratować i wyprowadzić do tytułowej ojczyzny – III Rzeszy.

Reżyserował Gustav Ucicky, role główne otrzymali Paula Wessely i Peter Petersen. W realizację zaangażował się Heinrich Himmler, który osobiście zatwierdził wstępne projekty dekoracji, a jego podkomendni z SS i Gestapo pojawili się w scenach zbiorowych jako polscy żołnierze i policjanci. Zdjęcia atelierowe nakręcono w wiedeńskich studiach filmowych *Rosenhügel*, *Sievering* i *Schönbrunn*, plenery zaś m.in. w Chorzelach i Szczytnie. Prapremiera filmu odbyła się 31 sierpnia 1941 r. w Wenecji, w ramach Tygodnia Sztuki Filmowej. Warto dodać, że widzowie z Rzeszy i pozostałych podbitych państw obejrzeliby wersję łagodniejszą, natomiast niemieckim osadnikom z terenów Polski zaprezentowano, z myślą o „odpowiednim” ich podejściu do dotychczasowych mieszkańców zajętych ziem, drastyczniejsze sceny przemocy.

Poszukiwania dyżurnych Polaków

Okupanci postanowili zaangażować do obrazu także artystów polskich. Zajął się tym kolaborant i dyrektor warszawskich teatrów jawnych, Igo Sym, nie stroniąc w rozmowach z aktorami od jawnych pogrózek. Z potencjalnymi odtwórcami w warszawskim hotelu „Bristol” spotkał się także reżyser filmu. Efekty nie były jednak takie, jakich oczekiwano. Namowy i atrakcyjna gaża nie skłoniły do współpracy Kazimierza Junoszy-Stępowskiego, odmówili również m.in.: Roman Dereń, Franciszek Dominiak i Jerzy Pichelski (choć po wstępnym wyrażeniu zgody). Dużą rolę burmistrza przyjął natomiast Bogusław Samborski – być może, aby ochronić swoją żonę, z pochodzenia Żydówkę. Podobną motywacją miał kierować się także Józef Kondrat, choć pojawiła się także wersja o kuszącej gaży w wysokości 8000 zł. W filmie, w roli polskiego ministra spraw zagranicznych Józefa Becka, pojawił się także Tadeusz Żelski, szczególnie pożądanym przez realizatorów z racji uderzającego wręcz podobieństwa do polityka.

Losy aktorów potoczyły się różnie. Józef Kondrat od kwietnia 1941 do lipca 1944 r. czynnie działał pod pseudonimem „Brzytwa” w organizacjach podziemnych i w partyzantce w Puszczy Solskiej, czym w oczach kolegów z działającej już po zakończeniu wojny Komisji Weryfikacyjnej Związku Artystów Scen Polskich zmazał swą winę i zasłużył na rehabilitację. Kierujący koncesjonowanym przez okupanta teatrem Komedia Józef Horwath w niewyjaśnionych okolicznościach został rozstrzelany na przełomie 1943 i 1944 r. przez samych Niemców. Tadeusz Żelski zginął podczas powstania warszawskiego.

[Czytaj artykuł Pawła Popiela *Kara nagany i infamii dla polskich aktorów grających w filmie „Heimkehr”* na portalu przystanekhistoria.pl](#)

Polecamy:

- [Rozmowa: Nie przeżył co czwarty](#)
- [Publikacja: Kino pod okupacją. Wojenne losy i postawy polskich filmowców \(1939-1945\)](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Propaganda

Artykuł

Narodowe Archiwum Cyfrowe

Proces aktorów antypolskiego filmu „Heimkehr”. Ława oskarżonych. Widoczni m.in.: Michał Pluciński, Julian Łuszczewski, Stefan Golczewski, Wanda Szczepańska. Fot. NAC